

Dr. Johanas BALTRIMAS
Lietuvos teisės institutas

TEISINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ AKADEMINĖS ETIKOS PAŽEIDIMUS

(autorius šią publikaciją parengė remdamasis savo tyrimais, atliktais įgyvendinant Lietuvos teisės instituto ilgalaikę institucinę mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros programą „Naujas požiūris į korupciją: iššūkiai ir galimybės peržengiant viešojo sektoriaus ribas“)

Straipsnyje pristatoma teisinė atsakomybė už akademinį nesąžiningumą. Pagrindinis straipsnyje tiriamas klausimas yra, ar atsakomybės sistema yra nuosekli ir nesudaro prielaidų už vienodai pavojingus pažeidimus taikyti skirtingą atsakomybę. Be kita ko, straipsnyje atkreipiamas dėmesys į mokslinių tyrimų rezultatų falsifikavimo problemą, Lietuvoje paplitusią prekybą rašto darbais (angl. paper mills, essay banks), kuri dėl sudėtingumo aptikti įprastiniu žinių tikrinimo būdu de facto būna baudžiama drausmine atsakomybe tik studentui pačiam pripažinus savo poelgį.

ĮVADAS

Teisinė atsakomybė už akademinį nesąžiningumą¹ yra vienas iš visuomeniškai aktualių, nepelnytai mažai dėmesio teisėtyroje sulaukiančių klausimų. Pagal akademinės etikos kontrolieriaus surinktus duomenis, 2015 metais Lietuvos aukštosiose mokyklose buvo nustatyta 218 akademinės etikos pažeidimų². Apklausose apie aukštųjų mokyklų studentų nesąžiningumą Lietuvoje tik apie ketvirtadalis studentų teigia, kad akademinis nesąžiningumas jų aplinkoje visai nepaplitęs. Du penktadaliai studijuojančių

¹ Akademinio nesąžiningumo sąvoka šiame straipsnyje suprantama kaip akademinės etikos nesilaikymas.

² Lietuvos Respublikos akademinės etikos kontrolierius. Apklausa apie mokslo ir studijų institucijose nustatytus akademinės etikos ir procedūrų pažeidimus (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.etika.gov.lt/wp-content/uploads/2016/02/Tyrimas-del-2015-m.-MSI-pazeidimu-statistiniu-duomenu.pdf>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 26 d.).

respondentų mano, kad jų fakultete yra paplitęs ar greičiau paplitęs svetimo darbo dalių pateikimas kaip savo; 12 proc. teigia, kad jų fakultete „labai paplitęs“ rašto darbo pirkimas, 16 proc. – kad „labiau paplitęs“³. Temos aktualumą patvirtina ir tai, kiek daug dėmesio medijose buvo skirta neseniai paaiškėjusiam įtarimui, kad vienos iš Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorius mokslo darbas yra iš dalies plagiatas⁴.

Šiame straipsnyje pristatomas tyrimas, kurio tikslas – įvertinti už akademinės etikos pažeidimus Lietuvos įstatymuose numatytos atsakomybės atitiktį iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančiam teisės sistemos nuoseklumo imperatyvui. Šiam tikslui pirmiausia (1) apžvelgiami Lietuvoje vyraujantys akademinės etikos normų turinio bruožai, identifikuojama, kokiomis formomis Lietuvoje studijose ir moksle gali pasireikšti nesąžiningumas. Toliau yra pristatoma (2) teisinę atsakomybę numatančių normų, kurios galėtų būti taikomos už akademinį nesąžiningumą, analizė. Vertinant, ar norma taikytina, yra logiškai tiriamos jų formuluotės bei aptariamų teismų praktikoje išskiriami jų taikytinumo ribų identifikavimo kriterijai. Galutiname tyrimo etape (3) įvertinamas įstatymuose įtvirtintos atsakomybės sistemos suderinamumas su teisės sistemos nuoseklumo imperatyvu. Tai atliekama ypač atsižvelgiant į tai, kurie pažeidimai yra kriminalizuoti ir kurie – ne. Į tyrimo objektą patenka atsakomybė pagal viešosios teisės normas, kadangi jos paskirtis sietina su viešuoju interesu užtikrinti mokslo ir studijų procesų skaidrumą. Atitinkamai civilinė atsakomybė į tyrimo objektą netraukiama, nes jos pagrindinis tikslas yra apginti konkretaus asmens pažeistas civilines teises, o pasireiškiant akademiniam nesąžiningumui dažnai yra pažeidžiamas viešasis interesas ir žala kitų asmenų interesams paprastai nesudaro *locus standi* kreipimuisi į teismą ginti savo teises.

I. TEISINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ AKADEMINĮ NESĄŽININGUMĄ PRIELAIDOS

Akademinė etika griežtąja prasme yra ne teisės dalis. Jos normų turinį apibrėžia ne įstatymų leidėjas – paprastai savo etikos kodeksus tvirtina pačios aukštosios mokyklos. Įstatymų leidėjas įstatymuose yra įtvirtinęs teisinę atsakomybę už kai kuriuos akademinės etikos pažeidimus. Tačiau įstatymų leidėjas, tam tikrą veiką pripažindamas

³ Lietuvos studentų sąjungos tyrimas „Akademinio sąžiningumo indeksas 2015“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.ls.lt/wp-content/uploads/2015/06/ASI-tyrimas.pdf>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 26 d.).

⁴ 15min „Plagijavimu apkaltintas P. Baršauskas traukiasi iš KTU rektorius pareigų“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/plagijavimu-apkaltintas-p-barsauskas-traukiasi-is-ktu-rektorius-pareigu-56-865814>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 26 d.).

akademiiniu nesąžiningumu ir įtvirtindamas už jį teisinę atsakomybę, yra saistomas aukštųjų mokyklų autonomijos principo.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) savo jurisprudencijoje yra plačiai išplėtojęs aukštųjų mokyklų autonomijos principo turinį, įvardydamas tiek jo svarbą, tiek poreikį valstybei prisidėti prie mokslo ir studijų kokybės⁵. Kiek kitame kontekste Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, jog „[k]uriant mokslo darbų ekspertinio vertinimo sistemą turi būti atidžiai įsiklausoma į mokslo ir akademinės bendruomenės nuomonę; Konstitucija nedraudžia ir tokio teisinio reguliavimo, kad būtent mokslo ir akademinėi bendruomenei tikrai atstovaujanti, iš autoritetingų mokslininkų susidedanti institucija (ar institucijos) turėtų įgaliojimus pati nustatyti mokslo darbų ekspertinio vertinimo sistemas, įtvirtinti pagrindinius mokslo darbų vertinimo kriterijus, reguliuoti kitus su tuo susijusius svarbiausius santykius. Su Konstitucija nebūtų nesuderinamas ir toks teisinis reguliavimas, ypač atsižvelgiant į Konstitucijoje įtvirtintą aukštųjų mokyklų autonomijos principą, kad mokslininko kvalifikacijos vertinimo konkrečius kriterijus, atsižvelgdamos į minėtos mokslo ir akademinėi bendruomenei tikrai atstovaujančios, iš autoritetingų mokslininkų susidedančios institucijos (ar institucijų) nustatytus bendrus pagrindinius reikalavimus, galėtų nusistatyti pačios aukštosios mokyklos“⁶. Ši teismo jurisprudencija iliustruoja konstitucinės teisės tendenciją svarbius mokslui ir studijoms klausimus patikėti spręsti aukštųjų mokyklų savivaldai. Tai, kad mokslo darbų ekspertinio vertinimo ir akademinės etikos reikalavimai abu, be kita ko, yra orientuoti į mokslinę veiklą ir konceptualiai susiję, yra svarūs argumentai tikėtis, kad pagal aukštųjų mokyklų autonomijos principą prerogatyva apibrėžti akademinės etikos turinį pirmiausia teiktina aukštosioms mokykloms, jų savivaldai. Be šio argumento taip pat verta paminėti, kad mokslinė ir dėstyimo veikla yra sudėtinga ir bet kokia jos kontrolė gali būti atliekama tik turint žinių apie mokslinio pažinimo principus. Kokybišką jos kontrolę kartais gali būti pajėgūs vykdyti tik ne mažiau už pačius mokslininkus kompetentingi subjektai. Preziumuojant, kad mokslinė veikla yra ta, kurioje balansuojama ant visuomenės žinių fondo ribos, užtikrinti, kad kontrolę vykdančiais pareigūnais bus paskirti aukštesnės kvalifikacijos ekspertai, gali būti sunkiai įgyvendinama užduotis.

Antra vertus, ši autonomija nereiškia absoliutaus imuniteto nuo valstybės priežiūros, be kita ko, atsižvelgiant į tai, kad mokslas ir studijos dažnai finansuojami valstybės biudžeto lėšomis ir rinkos konkurencija gali būti ne visada pajėgi užtikrinti akademinės etikos laikymąsi. Imunitetas nuo išorinės kontrolės yra itin palanki

⁵ Be kita ko, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d., 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimuose.

⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 5 d. nutarimas.

prielaida klostytis korupcijai ir apskritai žemam sistemos efektyvumui.

Aukštojo mokslo nepriklausomumo paskirtis pirmiausia yra sudaryti prielaidas mokslinei diskusijai. Ji turi būti apsaugota nuo išorinių subjektų, kuriems ši diskusija gali būti nepalanki. Pirmiausia toks subjektas yra valstybės valdžia. Tačiau mokslinės diskusijos sustabarėjimą gali lemti ir mokslininkų bendruomenės vidiniai veiksniai, vienas iš jų – akademinio elito interesas išsaugoti savo mokslinės pozicijos dominavimą. Platono kūrinyje „Valstybė“ išdėstyta Trasimacho mintis, kad teisingumas yra stipriųjų valia, puikiai tinka apibūdinti korupcija persmelktos sistemos veikimo tendenciją. Korumpuotoje sistemoje paprastai politiškai, ekonomiškai galingiausi veikėjai pasiekia savo tikslus ir sistema deklaruoja, kad susiklosčiusi padėtis yra teisinga. Kada sistema nepatiria išorinės kontrolės, galinčios kelti neigiamus padarinius, silpnesnių jos subjektų interesai paprastai yra užtikrinami tiek, kiek tai skatina galingesniųjų gera valia bei rinkos konkurencija. Lietuvos aukštojo mokslo ir studijų sistemoje įmanoma, kad pastarieji du veiksniai nebus pakankami užtikrinti, kad būtų adekvačiai apsaugomi studijuojančiųjų interesai, akademiniam elitui nepriklausančių mokslininkų interesai ir, kaip buvo minėta, kad mokslinė diskusija netaptų sustabarėjusi. Be kita ko, dėl šių priežasčių tam tikrais atvejais aukštųjų mokyklų autonomijos principas neturėtų būti laikomas draudžiančiu įstatymų leidėjui kraštutiniais atvejais numatyti teisinę atsakomybę už sunkiausius akademinės etikos pažeidimus, pavyzdžiui, kada tam tikri pažeidimai yra labai žalingi, labai paplitę, aukštosios mokyklos nėra pajėgios efektyviai vykdyti jų prevenciją ar išaiškinimą.

II. AKADEMINĖS ETIKOS PAŽEIDIMŲ ĮVAIROVĖ

Kai kurie akademinės etikos principai mokslinei veiklai yra išdėstyti Europos Komisijos 2005 m. kovo 11 d. rekomendacijoje (2005/251/EB) „Dėl Europos mokslininkų chartijos ir dėl Mokslininkų priėmimo į darbą elgesio kodekso“ patvirtintoje Europos mokslininkų chartijoje, pagal kurią, mokslininkai turi vengti bet kokio plagijavimo ir laikytis intelektualinės nuosavybės ir bendrosios nuosavybės, kai tyrimas atliekamas bendradarbiaujant su konsultantais ir (arba) kitais mokslininkais, principo; poreikis patvirtinti naujas pastabas parodant, kad eksperimentus galima pakartoti, neturėtų būti interpretuojamas kaip plagijavimas, su sąlyga, kad tikrinami duomenys yra aiškiai cituojami. Šiais aspektais chartijoje yra pripažįstama atsakomybė ne tik už savo, bet ir už pavaldžių tyrėjų veiklą: joje nurodyta, kad mokslininkai, pavesdami atlikti kurį nors savo darbo aspektą kitiems, turėtų užtikrinti, kad asmuo, kuriam tai yra pavesta, turėtų reikiamą kompetenciją tai atlikti.

Šioje chartijoje taip pat išdėstyti ir mokslinės veiklos finansavimo skirstymo principai: mokslininkai turėtų laikytis patikimo, skaidraus ir veiksmingo finansų valdymo principų ir bendradarbiauti su jų mokslinio tyrimo finansus tikrinti įga-

liotais asmenimis, kai tų tikrinimų ėmėsi jų darbdaviai ar finansuotojai, ar etikos komitetai. Duomenų rinkimo ir analizės metodai, rezultatai ir, jei reikia, išsamūs duomenys turėtų būti prieinami vidaus ir išorės tyrimams, kai tai yra būtina ir to paprašius atitinkamoms institucijoms⁷.

Lietuvos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus patvirtintų Mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksų priėmimo, įgyvendinimo ir priežiūros rekomendacijų 3.2 papunktyje akademinė etika apibrėžta kaip visuotiniai akademinės bendruomenės pripažintos ir įtvirtintos mokslo ir studijų institucijų etikos kodeksuose akademinės vertybės, užtikrinančios mokslo ir studijų proceso skaidrumą, akademinės bendruomenės narių akademinį sąžiningumą, tarpusavio pasitikėjimą, pagarbą, lygybę, teisingumą, nediskriminavimą, atsakingumą, tausų išteklių vartojimą, akademinę laisvę, mokslo ir studijų darbų vertinimo nešališkumą ir intelektualinę nuosavybės apsaugą⁸.

Šiose rekomendacijose akademinė etika išskirstyta į bendrąsias normas, pedagoginės veiklos etiką, mokslinės veiklos etiką bei studentų ir klausytojų akademinės veiklos etiką. Bendrosios, be kita ko, apima abstrakčius įsipareigojimus veikti sąžiningai, pagarbiai, geranoriškai, nešališkai ir be diskriminavimo; pareigą pranešti apie atvejus, kurie gali būti susiję su korupcija; privačių ir viešųjų interesų konflikto vengimą priimančias sprendimus mokslo savivaldoje; kolegialumo, solidarumo siekius; nuosaičių išteklių naudojimą ir pan. Pedagoginės veiklos etikos normos apima dėstytojo santykį su studentais, daugiausia orientuotas į tinkamą studento žinių vertinimą. Rekomendacijose dėstomose mokslinės veiklos etikos normose vyrauja mokslinių publikacijų originalumo užtikrinimo klausimas. Be jo, yra įtvirtintas tyrimų rezultatų iškraipymo, akademinio kyšininkavimo (atlygio už akademinės paslaugas siūlymo arba davimo) draudimai ir pan. Studentų ir klausytojų akademinės veiklos etikos normomis aptariamose rekomendacijose yra keliami įsipareigojimai veikti sąžiningai žinių vertinimo metu: nenusirašinėti, neteikti svetimų rašto darbų kaip savo, nesinaudoti kitų asmenų darbu ar jų rezultatais atsiskaitymo metu, pakartotinai neteikti to paties rašto darbo atsiskaitant už kelis kursus, nepasitelkinėti kitų asmenų atsiskaitymuose ir pan. Kyšininkavimo akademinėje veikloje apibrėžimas – atlygio už akademinės paslaugas siūlymas arba davimas (asmeninis ar grupinis) (17.6 papunktis). Daugelyje Lietuvos universitetų akademinės etikos kodeksų aka-

⁷ Europos Komisijos 2005 m. kovo 11 d. rekomendacija (2005/251/EB) „Dėl Europos mokslininkų chartijos ir dėl Mokslininkų priėmimo į darbą elgesio kodekso“ patvirtinta Europos mokslininkų chartija.

⁸ Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus 2015 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. V-16 patvirtintos Mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksų priėmimo, įgyvendinimo ir priežiūros rekomendacijos.

deminė etika yra suprantama panašiai, juose yra reglamentuoti tie patys klausimai ir įtvirtinti panašūs draudimai⁹.

Akademinės etikos normų taip pat yra išdėstyta Lietuvos mokslo tarybos 2012 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. VII-102 patvirtintuose Lietuvos mokslo tarybos mokslinės veiklos etikos principuose, kuriuose vyrauja bendro pobūdžio principai mokslinei veiklai. Juose, be kita ko, įtvirtintas reikalavimas kokybiškai, sąžiningai ir nešališkai, netendencingai pateikti tyrimų duomenis, neklastoti, neišgalvoti ir neslėpti tyrimų rezultatų (9 p.); numatytos nuostatos, kad tyrėjas sutinka būti publikacijos bendraautorius, jei yra reikšmingas jo indėlis į šį darbą (14 p.); tyrėjas savo publikacijose cituoja svarbius su nagrinėjamo darbo tema susijusius kitų autorių atliktus tyrimus ir jų rezultatus; savo darbus cituoja tiek, kiek reikia publikacijoje pateiktiems teiginiams pagrįsti, nurodo visas publikacijas, kuriose yra skelbti šio tyrimo rezultatai ar jų dalis (15 p.)¹⁰.

Apibendrinant išnagrinėtus šaltinius, akademinės etikos pažeidimus galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: pažeidimus studijų procese, moksle bei reglamentuojant mokslą ir studijas. (1) Studijose tai gali pasireikšti kaip nesąžiningas studentų studijų rezultatų vertinimas už atlygį bei sprendimų priėmimas dėl asmens studijų statuso (pavyzdžiui, priėmimo į universitetą, šalinimo iš universiteto, akademinė atostogų suteikimo ir pan.). (2) Moksle akademinis nesąžiningumas gali pasireikšti plagijavimu, sąmoningu mokslinių tyrimų rezultatų iškraipymu, šių veikų potencialo yra ir mokslinės veiklos administravime: skirstant finansavimą, vertinant mokslinę veiklą. (3) Studijų procesą ar mokslinių tyrimų veiklą Lietuvoje yra įgalios reglamentuoti ministerijos, valstybės mokslo ir studijų politiką įgyvendinančios institucijos¹¹ ir pačios mokslo ir (ar) studijų įstaigos. Šių įstaigų

⁹ Europos humanitarinio universiteto senato 2015 m. gegužės 27 d. ir tarybos 2015 m. liepos 21 d. patvirtintas Europos humanitarinio universiteto akademinės etikos kodeksas; Kauno technologijos universiteto senato 2012 m. sausio 25 d. nutarimu Nr. V3-S-1 patvirtintas Kauno technologijos universiteto akademinės etikos kodeksas; Vilniaus Gedimino technikos universiteto senato 2015 m. gegužės 5 d. nutarimu Nr. 81-2.5 patvirtintas Vilniaus Gedimino technikos universiteto akademinės etikos kodeksas; Vilniaus universiteto senato komisijos 2006 m. birželio 13 d. patvirtintas Vilniaus universiteto akademinės etikos kodeksas; Vytauto Didžiojo universiteto senato 2011 m. kovo 9 d. nutarimu Nr. 3-7 patvirtintas Vytauto Didžiojo universiteto akademinės etikos kodeksas.

¹⁰ Lietuvos mokslo tarybos 2012 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. VII-102 patvirtinti Lietuvos mokslo tarybos mokslinės veiklos etikos principai // Valstybės žinios, 2012 m. gegužės 12 d., Nr. 55-2756.

¹¹ Pagal Mokslo ir studijų įstatymo 14 straipsnio 2 dalį Valstybės mokslo ir studijų politiką pagal šiam ir kituose įstatymuose bei kituose teisės aktuose nustatytą kompetenciją įgyvendina Lietuvos mokslo taryba, Lietuvos mokslų akademija, Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, Valstybinis studijų fondas, Mokslinių tyrimų, eksperimentinės plėtros ir inovacijų komisija, Aukštojo mokslo taryba, Studijų kokybės vertinimo centras, Akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius, Vyriausybės ir švietimo ir mokslo ministro įgalios institucijos, mokslo ir studijų institucijos.

pareigūnų piktnaudžiavimas įgaliojimais taip pat gali turėti akademinio nesąžiningumo bruožų¹².

III. BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ

III.1. Autorystės pasisavinimas

Toliau šiame straipsnyje pristatoma atsakomybė pagal viešosios teisės normas už nesąžiningumą aukštajame moksle ir studijose. Iš visų veikų, kurios gali būti prilyginamos nesąžiningumui studijose ir moksle, Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse¹³ (toliau – Baudžiamasis kodeksas) konkrečiausiai kriminalizuotas yra **plagijavimas mokslo kūrinyje** bei **melagingas bendraautorystės prisiskyrimas** naudojantis tarnybos padėtimi arba psichine prievarta. Šios nusikalstamos sudėtytys numatytos Baudžiamojo kodekso 191 straipsnyje pavadinimu „Autorystės pasisavinimas“.

Šio straipsnio 1 dalyje numatyta, kad tas, kas savo vardu išleido arba viešai paskelbė svetimą literatūros, mokslo ar meno kūrinį (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines) arba jo dalį, baudžiamas viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų. Pagal to paties straipsnio 2 dalį, kas pasinaudodamas tarnybos padėtimi arba panaudodamas psichinę prievartą privertė literatūros, mokslo ar meno kūrinio (įskaitant kompiuterių programas ir duomenų bazines) arba jo dalies autorių pripažinti kitą asmenį bendraautoriumi ar autoriaus teisių perėmėju arba atsisakyti autorystės teisės, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų. Pažymėtina, kad už šiame straipsnyje numatytas veikas atsako ir juridinis asmuo. Atsakomybė už mokslo kūrinio plagijavimą įtvirtinta ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso (toliau – ir Administracinių nusižengimų kodeksas) 122 straipsnyje, o šio kodekso 123 straipsnyje ir atsakomybė už prekybą mokslo darbais – pirmosios pakopos ir vientisųjų bei magistrantūros studijų baigiamųjų darbų, disertacijų, meno projektų neteisėtas pirkimas, pardavimas ir jų pateikimas mokslo ir studijų institucijoms.

Teismų praktikoje galima rasti Baudžiamojo kodekso 191 straipsnio 1 dalies tai-

¹² Nesąžiningumas tarnybiniuose, darbo santykiuose taip pat kartais gali būti susijęs su visomis trimis šiomis grupėmis (pavyzdžiui, jeigu darbdavys pavaldžiam asmeniui taiko neigiamas arba skatinančias poveikio priemones už veiksmus iš minėtų trijų nesąžiningumo grupių; skiria į pareigas asmenį siekdamas vėliau gauti naudos jam atlikus kažkuriuos konkrečius veiksmus), tačiau jis gali būti laikomas arba sudėtinę jų dalimi, arba su studijomis, mokslu tiesiogiai nesusijusiu nesąžiningumu.

¹³ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000 m. spalio 25 d., Nr. 89-2741.

kymo atvejų. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 13 d. nutartimi buvo užbaigta nagrinėti baudžiamoji byla dėl autorystės pasisavinimo¹⁴. Šioje byloje du asmenys buvo nuteisti pagal Baudžiamojo kodekso 191 straipsnio 1 dalį už tai, kad savo vardu išleido svetimo mokslo kūrinio dalį. Šioje byloje vadovautasi prielaida, kad, pripažįstant asmenį kaltu pagal minėtą nusikalstamą sudėtį, būtina aplinkybė yra tai, kad buvo nuplagijuotas būtent literatūros, mokslo ar meno kūrinys. Remdamiesi šia prielaida nuteistieji prašė teismo pripažinti, kad jie plagijavo ne mokslo kūrinį: jų išleistų kūrinių dalys sutapo su kito autoriaus baigiamojo bakalauro darbo dalimis ir, nuteistųjų teigimu, jie neįvykdė Baudžiamojo kodekso 191 straipsnio 1 dalyje numatytos veikos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas šį argumentą įvertino ir pripažino, kad nuplagijuotas baigiamasis bakalauro darbas „yra mokslo kūrinys ir jam taikoma autorių teisių apsauga, todėl kasatoriams baudžiamasis įstatymas pritaikytas tinkamai ir jų nusikalstami veiksmai teisingai kvalifikuoti pagal BK 191 straipsnio 1 dalį“¹⁵.

Toje pačioje nutartyje teismas taip pat išaiškino, kad aptariama nusikalstama sudėtis yra formali ir atsakomybės senaties terminas jai skaičiuojamas nuo kūrinio ar jo dalies išleidimo arba viešo paskelbimo, ir buvo pripažinta nepagrįsta kasatorių pozicija, jog senaties terminas skaičiuotinas nuo straipsnių pateikimo leidėjams¹⁶.

Vienas iš potencialiai probleminių Baudžiamojo kodekso 191 straipsnio 1 dalies elementų yra **mokslo kūrinio sąvoka**. Kitame kontekste mokslo darbais socialinių mokslų srityje, pagal Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. spalio 4 d. įsakymu Nr. V-747 patvirtinto Kasmetinio universitetų ir mokslinių tyrimų institutų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir meno veiklos vertinimo reglamento (toliau – Reglamentas) 2 priedą, pavyzdžiui, yra laikoma mokslo monografija, sintezės mokslo darbas, mokslo studija, mokslo straipsnis recenzuojamame leidinyje, mokslo srities ar krypties terminų žodynas, mokslinis žinynas, enciklopedija bei tam tikros veiklos, susijusios su konkursiniu mokslo finansavimu¹⁷. Iš Reglamento 6 punkte pateikiamų šių mokslo darbų apibrėžimų galima matyti, kad iš esmės visiems jiems būdingas bruožas yra tai, kad jie yra recenzuoti, t. y. publikuoti

¹⁴ Ginčas taip pat nagrinėtas Kauno apylinkės teismo 2013 m. balandžio 25 d. nuosprendžiu baudžiamojoje byloje Nr. 1-156-634/2013; Kauno apygardos teismo 2013 m. lapkričio 4 d. nutartimi baudžiamojoje byloje Nr. 1A-591-478-2013.

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-253/2014.

¹⁶ Žr. ten pat.

¹⁷ Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. spalio 4 d. įsakymas Nr. V-747 „Dėl Kasmetinio universitetų ir mokslinių tyrimų institutų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir meno veiklos vertinimo reglamento patvirtinimo“ // Teisės aktų registras, 2017 m. spalio 4 d., Nr. 15710.

remiantis mokslinių recenzentų išvadomis.

Autorių ir gretutinių teisių įstatymo 4 straipsnio 2 dalyje vartojama platesnė mokslo kūrinio sąvoka, jai priskiriant mokslines paskaitas, studijas, monografijas, išvadas, mokslo projektus ir projekcinę dokumentaciją bei kitus mokslo kūrinius.

Baudžiamajame kodekse mokslo kūrinio sąvoka nėra detalizuota, o kituose teisės šaltiniuose ji apibrėžiama nevisiškai vienodai, atsižvelgiant į kontekstą. Taigi, mokslo kūrinių rūšių sąrašas, už kurių autorystės pasisavinimą taikoma baudžiamoji atsakomybė, nėra konkrečiai apibrėžtas. Teisės apibrėžtumui reikšmingai pasitarnautų, jeigu įstatymų leidėjas tiksliau išreikštų valią šiuo klausimu.

III.2. Piktnaudžiavimas įgaliojimais

Nesąžiningumas studijose ir moksle kai kuriais atvejais gali turėti Baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams“ numatytų nusikalstamų veikų požymių, pavyzdžiui, kyšininkavimo (225 straipsnis), prekybos poveikiu (226 straipsnis) ar papirkimo (227 straipsnis).

Formaliai pagrindinis klausimas sprendžiant, ar nesąžiningumas studijose ir moksle gali būti kvalifikuojamas pagal šiuos straipsnius, yra nusikaltimo subjektas – visuose juose yra numatytas specialus subjektas „valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo“. Beveik visi studijose ir moksle įgaliojimus turintys asmenys juos turi ne valstybės tarnybos, o darbo santykių pagrindais, t. y. nėra valstybės tarnautojai. Nutarus, kad dėstytojas ar kitas nesąžiningai studijose veikęs subjektas negali būti prilyginamas valstybės tarnautojui šių baudžiamojo kodekso nuostatų kontekste, nebūtų pagrindo iš esmės visus nesąžiningumo studijose atvejus kvalifikuoti pagal šiame Baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje numatytas nusikalstamas sudėtis.

Valstybės tarnautojo ir jam prilyginamo asmens sąvokos detalizuojamos Baudžiamojo kodekso 230 straipsnyje, kurio 1 dalyje nurodyta, jog „šiam skyriuje nurodyti valstybės tarnautojai yra <...> valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą ir kiti asmenys, kurie, dirbdami ar kitais įstatyme numatytais pagrindais eidami pareigas valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas“. Pagal šio straipsnio 3 dalį valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba arba kitais įstatyme numatytais pagrindais eina pareigas viešajame arba privačiajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas, taip pat arbitras arba prisiekusysis.

Teismų praktikoje stokojama jurisprudencijos dėl klausimo, ar aukštosios mokyklos dėstytojas, mokslininkas prilygintinas valstybės tarnautojui. Vienoje baudžiamojoje byloje universiteto ūkio tarnybos direktorius, kuris turėjo įgaliojimus

įstaigos vykdomų viešųjų pirkimų srityje, buvo pripažintas kaltu dėl piktnaudžiavimo tarnyba, kaip valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo¹⁸. Kitoje baudžiamojoje byloje, be kita ko, dėl įrodymų trūkumo buvo išteisinta aukštosios mokyklos dėstytoja, kuri buvo kaltinama tuo, kad savo darbo kabinete savo naudai tiesiogiai reikalavo kolegijos studentės duoti 200 Lt kyšį už neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus, t. y. už tai, kad teigiamai įvertintų studentės M. Ž. neišlaikytą audito egzaminą, ir savo naudai tiesiogiai priėmė 200 Lt kyšį už neteisėtą veikimą vykdant įgaliojimus, studentei neperlaikius egzamino iš naujo, už neišlaikytą audito egzaminą akademinį įsiskolinimų lape įrašė teigiamą egzamino įvertinimą (5 balus)¹⁹. Teismai kaltinamosios atžvilgiu priėmė išteisinamąjį nuosprendį ir, vertindami jos kaltę, nepasisakė, kad ji negali būti laikoma valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu.

IV. DRAUSMINĖ ATSAKOMYBĖ

Akademinė etika pagal savo prigimtį yra dalis moralės, o ne teisės. Dalis jos pažeidimų gali užtraukti tik moralinę atsakomybę (pvz., mokslininkui suteršus savo reputaciją akademinė bendruomenė jį gali pasmerkti, diskredituotas jo, kaip mokslininko, autoritetas gali lemti, kad jo nuomonė bus mažiau gerbiama), dalis – dar ir drausminę (pvz., mokslininkas atleidžiamas iš darbo, atšaukiamas sprendimas suteikti jam mokslo laipsnį), o dalis sunkiausių pažeidimų – taip pat ir baudžiamąją (anksčiau aptarti pavyzdžiai). Akademinė etika yra moraliniai principai, veikiantys akademinėje srityje – moksle ir studijose. Už jų pažeidimą numatyta teisinė atsakomybė, kuri kai kur papildoma moralinę atsakomybę, todėl akademinė etika yra ir teisės, ir moralės reikalas. Panašiai teisinė bei moralinė atsakomybė sutampa ir kitose srityse, pvz., moralė draudžia ir sukčiauti, vogti, tačiau faktas, kad moralė tai draudžia, nereiškia, kad nedraudžia ir teisė. Taigi, nors akademinė etika savo prigimtimi yra moralinio pobūdžio, tai nereiškia, kad jos pažeisti nedraudžia teisė. Vadovaujantis šia pozicija, šiame straipsnyje atribojant moralinę ir teisinę atsakomybę už akademinės etikos pažeidimus skiriamuoju bruožu laikoma tai, ar tokios atsakomybės taikymo pagrįstumas gali būti tikrinamas teisme – teismas turi įgalinimus nagrinėti ir patenkinti prašymą panaikinti sprendimą, kuriuo pritaikyta atsakomybė²⁰.

¹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 1 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-96-150/2016.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-55-489/2016; Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 10 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-422-197/2015; Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-66-651/2015.

²⁰ Vertinimas, ar teismai pagrįstai nusprendė, kad jiems yra priskirtina nagrinėti prašymą, taip pat yra

Už nesąžiningumą studijose ir moksle Lietuvoje taip pat numatyta drausminė atsakomybė. Pavyzdžiui, pasak Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl senaties termino suėjimo, baudžiamosios bylos nutraukimo suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminui pats savaime neatleidžia asmens nuo tų teisinių pasekmių, kurias asmens įvykdyta neteisėta veika gali sukelti darbo, civilinės ar kitų teisės šakų reguliuojamuose teisiniuose santykiuose. Dėl šios priežasties aplinkybė, kad asmuo dėl savo veiksmų nėra pripažintas kaltu baudžiamojoje byloje, yra nereikšminga sprendžiant dėl kitų rūšių atsakomybės už kriminalizuotą nesąžiningumą studijose ir moksle²¹.

Vienas iš šioje srityje taikytinų įstatymų yra **Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas** (toliau – Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas), kuriuo siekiama suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus. Šis įstatymas taikomas asmenims, dirbantiems valstybės tarnyboje, į kuriuos, pagal Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymo 1 straipsnio 1 dalį, be kita ko, įeina dirbantys biudžetinėse įstaigose ir turintys administravimo įgaliojimus, asmenys, dirbantys viešosiose įstaigose ir asociacijose, kurios gauna lėšų iš Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų ir fondų, ir turintys administravimo įgaliojimus, taip pat kiti asmenys, turintys viešojo administravimo įgaliojimus²².

Aukštosios mokyklos bei mokslo institutai, kurie gauna lėšų iš Lietuvos valstybės biudžeto ir atitinka pirmuosius šių subjektų požymius: Mokslo ir studijų įstatymo 7 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad valstybinė aukštoji mokykla yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip viešoji įstaiga, nevalstybinė aukštoji mokykla yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip viešoji įstaiga, arba privatus juridinis asmuo, o, pagal to paties įstatymo 12 straipsnio 5 dalį, valstybinis mokslinių tyrimų institutas yra viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip biudžetinė arba viešoji įstaiga, ir nevalstybinis mokslinių tyrimų institutas gali būti viešasis juridinis asmuo, veikiantis kaip viešoji įstaiga, arba privatus juridinis asmuo. Pagal šiuos požymius universitetų ir mokslo institutų darbuotojams gali būti taikomas Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas ir individualiu atveju vertinamasis kriterijus yra tai, ar asmuo turi administravimo įgaliojimus.

Bylos dėl studijų ir mokslo įstaigose taikomos **atsakomybės pagal darbo santykių teisinį reglamentavimą** nagrinėjamos bendrosios kompetencijos teismuose – taip

svarbus klausimas, bet dėl straipsnio tikslo ir ribotos apimties čia išsamiai netiriamas.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-551-611/2015.

²² Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios, 1997 m. liepos 16 d., Nr. 67-1659.

yra pripažinusi specialioji teisėjų kolegija kilus ginčui dėl universiteto rektoriaus įsakymo atleisti iš pareigų universiteto lektore²³. Vienoje iš tokių bylų teismai sprendė dėl nušalinimo iš darbo teisėtumo: universiteto lektore dirbusi ieškovė nuo pareigų buvo nušalinta iki teismo tyrimo pabaigos dėl galimo kyšininkavimo (įtarus, kad ji reikalavo ir priėmė iš studentės 200,00 Lt kyšį už tai, kad teigiamai įvertintų studentės neišlaikytą audito egzaminą). Klaipėdos miesto apylinkės teismas konstatavo, kad, nesant rašytinio pareigūnų reikalavimo nušalinti ieškovės nuo darbo, darbdavys savo iniciatyva to negalėjo padaryti, todėl teismas priteisė pareiškėjai iš darbdavio dėl nušalinimo neišmokėtą darbo užmokestį, o reikalavimas priteisti dėl to patirtos neturtinės žalos atlyginimą pripažintas nepagrįstu²⁴.

Kitoje byloje ieškovas kreipėsi į teismus, be kita ko, prašydamas pripažinti neteisėtu jo atleidimą iš profesoriaus ir katedros vedėjo pareigų po neeilinės atestacijos. Ji buvo surengta, kada universiteto administracija gavo studentų skundų, kuriuose nurodyta, jog ieškovas priėmė kyšį ir pažadėjo visų jo dėstyto dalyko studentų egzaminų rezultatus įvertinti 7 balais, palikdamas galimybę to pageidaujantiems studentams laikyti egzaminą ir siekti aukštesnio įvertinimo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje nustatė, kad ieškovui neeilinės atestacijos procedūra buvo vykdyta nepagrindus, jog jis galbūt netinkamai vykdo pedagogines pareigas dėl kvalifikacijos trūkumo, todėl neeilinės atestacijos procedūra ir atleidimas iš darbo pripažinti neteisėtais²⁵.

Dar viena atsakomybės už aptariamus pažeidimus forma yra nesąžiningai įgyto **kvalifikacinio ar mokslo laipsnio atėmimas**. Šiuo klausimu yra pasisakęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2015 m. lapkričio 6 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-551-611/2015. Ieškovas kreipėsi į teismą prašydamas pripažinti neteisėtu ir panaikinti universiteto rektoriaus įsakymą dėl daktaro mokslo laipsnio atšaukimo. Pirmosios instancijos teismas ieškinį atmetė nustatęs, kad ieškovas savo disertacijoje naudojo kitų mokslininkų mokslinius rezultatus (duomenis) ir padarytas mokslines išvadas, jie pavaizduoti 58 grafikuose (paveiksluose) iš 119, prie šių grafikų nedėdamas nuorodų nei į kitų mokslininkų disertacijas ar mokslinius straipsnius, kuriuose jie buvo, nei į asmeniškai gautą duomenų bazę. Teismas konstatavo, kad toks ieškovo elgesys mokslo srityje pažeidė mokslininko etiką mokslinio tyrimo metu ir mokslo laipsnį

²³ Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti 2011 m. liepos 4 d. nutartis byloje Nr. T-30-2011.

²⁴ Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 16 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-9759-512/2014; Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-577-730/2015.

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2014.

suteikęs universitetas gali atšaukti sprendimą suteikti mokslo laipsnį, kai nustatomas mokslinio nesąžiningumo faktas²⁶.

Šiuos argumentus iš esmės palaikė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas²⁷, kuris pasisakė, jog tai, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 11 d. nutarime Nr. 897 „Dėl doktorantūros nuostatų patvirtinimo“ buvo įtvirtinta teisė atšaukti iki šios nuostatos įsigaliojimo suteiktus mokslo laipsnius, nelaikytina neteisėtu teisės taikymu į praeitį. Pasak teismo, universiteto teisė atšaukti suteiktą mokslinį laipsnį kyla iš konstitucinio universiteto autonomiškumo ir akademinės laisvės principo, kurie suponuoja atitinkamas universiteto pareigas užtikrinti suteiktų mokslinių laipsnių pagrįstumą. Dėl to šios teisės *expressis verbis* paminėjimas įstatymo įgyvendinamajame akte ir (ar) (ne)paminėjimas ieškovo nurodomame Mokslo ir studijų įstatyme negali lemti šios teisės egzistavimo ar neegzistavimo.

Kvalifikuodamas darbą kaip plagiatą Lietuvos Aukščiausiasis Teismas rėmėsi disertacijos gynimo metu galiojusiais Doktorantūros ir daktaro mokslo laipsnio teikimo nuostatais, kurių 9.1 punkte išvardyti reikalavimai disertacijai, *inter alia*, disertacijos originalumas, autoriaus mokslinių rezultatų santykis su kitų tyrėjų duomenimis, panaudotos literatūros sąrašas. Analogiški reikalavimai buvo įtvirtinti disertacijos gynimo metu galiojusios redakcijos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 11 d. nutarimo Nr. 897 „Dėl doktorantūros nuostatų patvirtinimo“ 36 punkte. Pasak teismo, reikalavimai dėl mokslinių rezultatų santykio su kitų tyrėjų duomenimis bei panaudotos literatūros sąrašo turi dvejopą paskirtį. Pirma, juos įgyvendinus galima nustatyti, kiek mokslinis darbas yra naujas (originalus), kokia jo pridėtinė vertė, lyginant su iki tol mokslininkų parašytais darbais, todėl net ir toks darbas, kuriame tiksliai nurodyti visi panaudoti kitų tyrėjų duomenys, gali neatitikti disertacijai keliamų reikalavimų, jei jame nebus pakankamai naujų paties autoriaus idėjų (išvadų). Antra, reikalavimai atskleisti mokslinių rezultatų santykį su kitų tyrėjų duomenimis bei nurodyti panaudotos literatūros sąrašą užkerta kelią plagijavimui. Teisės doktrinoje yra skiriami objektyvieji ir subjektyvieji plagijavimo požymiai. Objektyvieji požymiai – tai kito asmens minčių panaudojimas, nenurodant šaltinio, o subjektyvieji – tai asmens ketinimas plagijuoti. Nors nėra nurodoma, kad kiekvienu atveju būtina turi būti nustatyta ir įrodyta šių požymių visuma, teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamu atveju jie abu egzistavo. Byloje buvo nustatyta, kad dalis ieškovo disertacijoje esančių brėžinių buvo paimti iš kitų disertacijų (ir (arba) duomenų bazių), nepateikiant į jas nuorodų, ir tai neabejotinai vertintina kaip

²⁶ Kauno miesto apylinkės teismo 2014 m. balandžio 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-2558-773/2014; Kauno apygardos teismo 2015 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-27-555/2015.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-551-611/2015.

mokslinis nesąžiningumas objektyviaja prasme. Ekspertų grupė (gynimo taryba), lyginusi ieškovo disertacijos išvadas su kitų mokslininkų disertacijų išvadomis, nurodė, kad tik viena iš šešių išvadų yra originali, viena – iš dalies originali. Šie faktai, ypač atkreipiant dėmesį ir į tai, kad ieškovas apskritai panaudojo daug kitų mokslininkų mokslinių išvadų ir duomenų (su nuorodomis į šaltinius ir be jų), sudaro prielaidas spręsti, kad disertacija neatitiko ir originalumo kriterijaus.

Spręsdama dėl subjektyviųjų plagijavimo požymių teisėjų kolegija pripažino reikšminga ieškovo pasirašytą autoriaus garantiją, kurioje ieškovas nurodė, kad disertaciją parengė pagal doktorantūros nuostatų reikalavimus; kad tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių mintys pažymėtos, pateikiant nuorodas į literatūrą; kad kitų asmenų mokslinio indėlio į parengtą daktaro disertaciją nėra. Teismas šią garantiją laikė įrodymu, kad ją pasirašydamas asmuo suprato (turėjo suprasti) daktaro disertacijai keliamus reikalavimus, įskaitant plagijavimo draudimą.

Be to, šioje nutartyje teismas pateikė reikšmingą išaiškinimą, kad tęstinis naudojimas suteiktu mokslo daktaro laipsniu lemia ir tęstinę galimybę patikrinti šio laipsnio suteikimo teisėtumą, taip pat sudaro prielaidas išvadai, kad senaties terminas mokslo laipsnio panaikinimui nėra taikomas. Jeigu asmeniui nepagrįstai įgijus mokslo laipsnį būtų apribojamos universiteto galimybės laiko atžvilgiu šį laipsnį panaikinti, visuomenė būtų klaidinama dėl tokio asmens išsilavinimo, nes jis mokslo laipsnį išlaikytų net ir nustačius esminius pažeidimus jį įgyjant²⁸.

IV.1. Išorinė akademinės etikos laikymosi kontrolė

Drausminės atsakomybės taikymo procese yra įgalioti dalyvauti konkrečių aukštųjų mokyklų vidaus organai ir išoriniai subjektai – Lietuvos mokslo tarybos mokslinės veiklos etikos komisija bei Akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius (toliau – Kontrolierius). Lietuvos mokslo tarybos mokslinės veiklos etikos komisija tyrimą atlieka pagal gautus skundus ir, jeigu ji nustato etikos principų pažeidimą, argumentuota komisijos išvada skelbiama Lietuvos mokslo tarybos interneto svetainėje²⁹.

Kontrolierius nagrinėja skundus, pranešimus ir savo iniciatyva atlieka tyrimus dėl įtariamų akademinės etikos ir procedūrų, įtvirtintų mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksuose, pažeidimų. Mokslo ir studijų įstatymo 17 straipsnio 11 dalis jį įgalioja, be kita ko, priimti privalomus ir rekomendacinius deklaratyvius sprendimus. Griežčiausia jam įstatymu suteikta priemonė yra įtvirtinta šio straips-

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-551-611/2015.

²⁹ Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2012 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. VII-126 „Dėl Pranešimų, susijusių su tyrėjų mokslinės veiklos etikos pažeidimais, nagrinėjimo Lietuvos mokslo taryboje tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2012, Nr. 151-7761.

nio 11 dalies 2 punkte, pagal kurį jis turi teisę priimti sprendimą įpareigoti aukštojo mokslo kvalifikaciją suteikusių ir (arba) konkursą pareigoms eiti vykdžiusią instituciją atšaukti sprendimą dėl aukštojo mokslo kvalifikacijos suteikimo ir (arba) konkurso laimėtojo. Pagal tos pačios dalies 7 punktą, jeigu šis įpareigojimas nevykdomas, Kontrolierius turi teisę dėl jo kreiptis į teismą.

Taip pat Kontrolierius turi teisę priimti sprendimą informuoti pareiškėją, mokslo ir studijų institucijas ir Švietimo ir mokslo ministeriją apie asmenis, padariusius akademinės etikos ir procedūrų pažeidimus (17 straipsnio 11 dalies 1 punktas); rekomenduoti mokslo ir studijų institucijoms atšaukti sprendimą, priimtą remiantis akademinę etiką ir procedūras reglamentuojančiais dokumentais (17 straipsnio 11 dalies 3 punktas); rekomenduoti darbuotojui atsisakyti dalyvauti vykdomame mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros projekte (17 straipsnio 11 dalies 4 punktas) ir kt.

Akademinės etikos normų turinys Kontrolieriaus veikloje turi būti kildinamas iš aukštosios mokyklos, kurios veikloje yra įtariamas pažeidimas, akademinės etikos kodekso bei iš Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių, Europos Sąjungos teisės aktų, Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių akademinę etiką ir procedūras. Tokią išvadą, be kita ko, pagrindžia tai, kad, pagal Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatus³⁰, Kontrolierius yra įgaliotas prižiūrėti, kaip aukštosiose mokyklose laikomasi šių aktų reikalavimų (12, 13 punktai).

Kitas Kontrolieriaus sprendimo padarinys yra numatytas Lietuvos mokslo tarybos 2014 m. spalio 27 d. nutarimu Nr. VIII-26 patvirtintų Lietuvos mokslo tarybos mokslo ir sklaidos projektų konkursinio finansavimo bendrųjų taisyklių 60 punkte, pagal kurį, tokiu atveju, jei Kontrolierius nustato, kad asmuo pažeidė akademinę etiką, ar Lietuvos mokslo taryba nutaria, kad Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą (finansuotą) projektą vykdantis (vykdęs) asmuo pažeidė Lietuvos mokslo tarybos patvirtintus mokslinės veiklos etikos principus, paraiškos, kuriose tas asmuo nurodytas kaip projekto vadovas ar kitas pagrindinis projekto vykdytojas, pagal visas Lietuvos mokslo tarybos remiamos veiklos kryptis nesvarstomos penkerius metus nuo sprendimo priėmimo dienos.

Vienas iš potencialo diskusijai turinčių klausimų yra, ar ginčai dėl Kontrolieriaus rekomendacinių sprendimų nagrinėtini teisme. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra pripažinęs, jog skundas dėl sprendimo, kuriuo Kontrolierius nusprendžia informuoti akademinę etiką pažeidusį asmenį, atitinkamas aukštąsias mokyklas ir Švietimo ir mokslo ministeriją apie Kontrolieriaus nustatytus padarytus akademinės

³⁰ Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. XI-1583 patvirtinti Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatai // Valstybės žinios, 2011 m. rugsėjo 22 d., Nr. 115-5389.

etikos ir procedūrų pažeidimus, gali būti nagrinėjamas administraciniame teisme – nėra pagrindo atsisakyti tokį skundą priimti remiantis motyvu, kad jis nesukelia sprendime nurodytam asmeniui teisinių pasekmių³¹.

Ankstesnėje teismo praktikoje galima rasti poziciją, kad Kontrolieriaus sprendimas konstatuoti asmens akademinės etikos ir procedūrų pažeidimą (pažeidimus) ir informuoti apie juos Lietuvos edukologijos universitetą bei Švietimo ir mokslo ministeriją nesukelia jame nurodytam asmeniui teisinių pasekmių ir dėl to negali būti ginčo administraciniame teisme objektu (dalyku)³², tačiau, vadovaujantis precedentų konkurencijos sprendimo taisyklėmis, turi būti vadovujamasi naujausia teismo pozicija. Antra vertus, ankstesnioji pozicija praktikoje yra paplitusi plačiau, todėl užtikrintos išvados daryti dėl to, kuri įsivyras ateityje, daryti negalima.

Nesukeliančiu teisinių pasekmių aukštajai mokyklai sprendimu (ir dėl to jos skundas dėl šio sprendimo nenagrinėtiniu teisme) buvo pripažintas Kontrolieriaus sprendimas, kuriuo jis konstatavo, kad mokykla pažeidė baigiamojo magistro darbo vertinimo tvarką, ir nusprendė rekomenduoti mokyklai atšaukti sprendimą dėl baigiamojo darbo įvertinimo³³. Šiuo klausimu Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo ankstesnėje praktikoje galima rasti ir daugiau konkuruojančių pozicijų³⁴.

Diskusijoje dėl to, ar Kontrolieriaus sprendimai, kuriais nesuformuluojami imperatyviai privalomi nurodymai, tačiau konstatuojami akademinės etikos ir (ar) procedūrų pažeidimai, gali būti ginčijami teisme, gali būti subsidiariai atsižvelgiama į teismų jurisprudenciją dėl nekaltumo prezumpcijos. Vadovaujantis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, išdėstant teismo sprendimą civilinėje byloje negali būti vartojamos formuluotės, kuriomis išteisintam asmeniui priskiriama baudžiamoji atsakomybė ir sukeliama abejonių dėl jo nekaltumo³⁵. Lietuvos vyriausiasis admini-

³¹ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-588-438/2017.

³² Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. liepos 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-590-525/2017.

³³ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-32-822/2017.

³⁴ Pvz.: Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gruodžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2957-520/2016; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. rugpjūčio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-384-662/2016; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. liepos 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-896-520/2015; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-459-556/2015; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-499-624/2015 ir kt.

³⁵ Pvz., Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas *Fazli Diri prieš Turkiją*

stracinis teismas tuo pagrindu, kad kontekste nagrinėta administracinė atsakomybė buvo griežta ir iš dalies prilygintina baudžiamajai, yra laikęsis pozicijos, jog viešojo administravimo subjektas negali savo akte tiesiog konstatuoti, kad asmuo pažeidė teisės aktus, ir teismas turi įgaliojimus tokį aktą pripažinti neteisėtu dėl to, kad juo pažeidžiama nekaltumo prezumpcija (net jeigu viešojo administravimo subjektas nepritaikė asmeniui jokių tiesioginių poveikio priemonių, paveikiančių asmens administracinių teisių ir pareigų apimtį)³⁶.

Teikiant pirmenybę nekaltumo prezumpcijos principui, Kontrolieriaus sprendimai, kuriais yra užbaigiamas tyrimas, nesuformuluojami imperatyvūs nurodymai, bet konstatuojama, kad asmuo pažeidė akademinės etikos ar procedūrų reikalavimus, turėtų būti pripažįstami teismo ginčo nagrinėjimo objektu. Antra vertus, anksčiau praktikoje šio principo galiojimas pripažįstamas srityse, kuriose sankcijos yra itin griežtos ir dėl to net prilygintinos baudžiamosioms, o tai nėra itin būdinga poveikio priemonėms, kurias yra įgaliotas skirti Kontrolierius.

Apibendrinant galima teigti, kad reikšmingiausi įgaliojimai išoriniam subjektui taikyti drausminę atsakomybę už akademinės etikos pažeidimus yra suteikti Kontrolieriui. Jie pasireiškia teise už akademinį nesąžiningumą inicijuoti sprendimo dėl aukštojo mokslo kvalifikacijos suteikimo ir (arba) konkurso laimėtojo atšaukimą bei teise pavišinti konkrečius akademinio nesąžiningumo atvejus. Be to, paminėtina, kad Kontrolierius Administracinių nusižengimų kodekso 589 straipsnio 1 dalies 79 punktu taip pat yra įgaliotas taikyti administracinę atsakomybę pagal Administracinių nusižengimų kodekso 123 straipsnį, kuriame įtvirtinta atsakomybė už prekybą rašto darbais.

V. NUOSEKLUMO IMPERATYVAS

Konstitucinis Teismas yra atskleidęs, kad, pagal teisinės valstybės principą, numatydamas teisinę atsakomybę įstatymų leidėjas, be kita ko, privalo paisyti teisės sistemos nuoseklumo, vidinio neprieštaravimo imperatyvų. Pasak teismo, įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su baudžiamosios atsakomybės už nusikalstamas veikas nustatymu, turi plačią diskreciją, jis, *inter alia*, gali, atsižvelgdamas į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes, įtvirtinti diferencijuotą teisinį reguliavimą ir nustatyti skirtingą

byloje, pareiškimo Nr. 4062/07; Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. gegužės 15 d. sprendimas *Orri prieš Norvegiją* byloje, pareiškimo Nr. 31283/04.

³⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. liepos 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-1334/2013; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. lapkričio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-2377/2012.

baudžiamąją atsakomybę už atitinkamas nusikalstamas veikas. Tačiau ši įstatymų leidėjo diskrecija nėra absoliuti: įstatymų leidėjas turi paisyti Konstitucijos normų ir principų, *inter alia*, iš Konstitucijos kylančių teisės sistemos nuoseklumo, vidinio neprieštaravimo imperatyvų³⁷. Įstatymų leidėjas, paisydamas Konstitucijos, *inter alia*, iš jos kylančio teisės sistemos nuoseklumo, vidinio neprieštaravimo imperatyvų, gali pasirinkti, kurios teisės šakos normomis apibrėžti tam tikrus teisės pažeidimus ir kokias sankcijas (baudžiamąsias, administracines ar kt.) už juos nustatyti; nustatant sankcijas už teisės pažeidimus privalu paisyti konstitucinio teisinės valstybės principo, *inter alia*, protingumo, teisingumo, proporcingumo reikalavimų³⁸. Toliau šiame straipsnyje pristatomos abejonės teisinės atsakomybės sistemos nuoseklumu nebūtinai gali būti pakankamos pripažinti įstatymų prieštaravimą Konstitucijai. Tačiau tai, kad įstatymas nėra tiek nesuderinamas su Konstitucija, kad būtų pripažintas neteisėtu, savaime nereiškia, kad jis yra nepriekaištingas – jis vis tiek gali būti tobulinamas, kad būtų labiau suderinamas su konstitucinėmis nuostatomis ir galėtų efektyviau prisidėti prie pageidaujimų socialinių padarinių atsiradimo (šiuo kontekste – labiau paplitusio akademinės etikos standartų laikymosi).

Išanalizavus akademinio nesąžiningumo apraiškų įvairovę ir teisinį reguliavimą, kuriame numatyta atsakomybė už akademinės etikos pažeidimus, mažiausiai nuosekli atrodo **atsakomybė už plagijavimą**.

Akademinis nesąžiningumas kaip plagijavimas gali pasireikšti keliomis formomis. Šiuo straipsnyje plagijavimas suprantamas kaip mokslo darbo pateikimas mokslo ar studijų procese kaip savo, nors jį visą ar dalį parengė kitas autorius ir tai kūrinyje neatskleista.

Plagiatas gali pasireikšti tiek viso kūrinio, tiek jo dalies autorystės pasisavinimu; citata nenurodant tikrojo autoriaus vardo ir šaltinio irgi laikytina plagiatu, jeigu sudaromas įspūdis, kad tai, kas cituojama, sukurta paties cituojančiojo asmens; plagiatu pripažįstami ir pažodinio svetimumo kūrinio ar jo dalies perėmimo (jokia forma nenurodant autoriaus ir šaltinio) atvejai, ir prasminio svetimumo kūrinio ar jo dalies perėmimo atvejai, kai svetimumo kūrinio ar jo dalies turinys arba (ir) idėja, jeigu jos neįmanoma atskirti nuo turinio, perfrazuojamas savais žodžiais, nenurodant tikrojo autoriaus vardo³⁹. Kitų valstybių aukštojo mokslo įstaigose laikoma, kad su plagijavimu susijęs akademinis nesąžiningumas gali pasireikšti, be kita ko, kaip svetimumo darbo (viso ar dalies) pristatymas kaip savo; saviplagijavimas pakartotinai

³⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d., 2009 m. birželio 8 d., 2014 m. kovo 18 d. nutarimai.

³⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas, 2005 m. lapkričio 13 d. sprendimas.

³⁹ *Mizanas V. Autorių teisė. II tomas. Vilnius: Justitia, 2009, p. 484.*

pateikiant tą patį darbą; konsultuojančio asmens nenurodymas ar kitoks netinkamas bendradarbiavimas, jo tinkamai neatskleidžiant⁴⁰. Taigi, plagijavimas pasižymi įvairove ir ne kiekviena jo apraiška yra vienodai žalinga ir todėl neturėtų užtraukti vienodai griežtos atsakomybės.

V.1. Prekyba rašto darbais

Palyginus su Baudžiamojo kodekso 191 straipsnyje nustatyta atsakomybe, iš visų su plagijavimu susijusių veikų mažiausiai nuosekli yra teisinė atsakomybė už prekybą rašto darbais – kada kito autoriaus sukurtas mokslo darbas yra pateikiamas kaip savo, kada tikrasis autorius suvokė šiuos kito asmens ketinimus, tačiau vis vien sukūrė šį kūrinį, neturėdamas tikslo jo paskelbti kaip savo, bet tik perduoti jį minėtam asmeniui.

Pagal Baudžiamojo kodekso 191 straipsnyje nurodytą nusikalstamų sudėčių formuluotę, už tai, kad dalis paskelbto mokslo kūrinio sutapo su kitu kūrinium, kurio autorius nėra nurodytas, gali būti baudžiama viešaisiais darbais arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki dvejų metų; už tai, kad pasinaudojant tarnybine padėtimi arba panaudojant psichinę prievartą mokslo kūrinio arba jo dalies autorių buvo priversta pripažinti kitą asmenį bendraautoriumi ar autoriaus teisių perėmėju arba atsisakyti autorystės teisės, baudžiama bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų.

Palyginimui, asmeniui, kuris visą kito autoriaus parengtą mokslo kūrinį paskelbė kaip savo, arba asmeniui, kuris nuolat rengia ir parduoda mokslo kūrinius kitiems asmenims, kad jie galėtų juos pateikti kaip savo mokslo ar studijų procesuose, Administracinių nusižengimų kodekse yra numatyta bauda asmenims nuo vieno šimto penkiasdešimt iki trijų šimtų eurų ir juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims – nuo aštuonių šimtų iki vieno tūkstančio aštuonių šimtų eurų; jeigu toks nusižengimas padarytas pakartotinai, numatyta bauda asmenims nuo trijų šimtų iki aštuonių šimtų penkiasdešimt eurų ir juridinių asmenų vadovams ar kitiems atsakingiems asmenims – nuo vieno tūkstančio septynių šimtų iki trijų tūkstančių eurų.

Abiem šiomis veikomis yra pažeidžiami su mokslu ir studijomis susiję viešieji interesai. Tačiau iš teisėsaugos pareigūno komentaro viešojoje erdvėje galima matyti, kad už atlygį parengto svetimo rašto darbo pateikimas kaip savo praktikoje laikomas nedraudžiamu pagal Baudžiamąjį kodeksą, kadangi tai neprilygintina autorystės pasisavinimui remiantis argumentu, kad faktiniai autoriai perleidžia savo autorystės teises⁴¹.

⁴⁰ *Bikulčiūtė R.* Akademinio nesąžiningumo problema aukštajame moksle: užsienio patirtis sprendimams Lietuvoje. Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 11–12.

⁴¹ Delfi žinios „Atsako prokuroras. Prekyba rašto darbais. Ką bausti: pirkėją ar pardavėją?“ (interaktyvus).

Šiomis veikomis (tiek, kada plagijuojama ne nuo mokslo kūrinio, tiek, kada trečiasis asmuo sutiko perleisti autorystę) nebūtinai yra pažeidžiami tikrojo autoriaus interesai – vietoje to žala keliami su mokslu ir studijomis susijusiems teisiniams gėriams. Be kita ko, taip pasielgus nukenčia kitų studijuojančiųjų arba kitų mokslininkų interesai, kadangi jie atsiduria nelygioje konkurencinėje padėtyje. Taip pat žala keliami studijų kokybei, tinkamam žinių vertinimui, aukštojo mokslo, suteikiamo išsilavinimą patvirtinančio laipsnio prestižui ir kt. Tai nėra būdinga kiekvienam į Baudžiamojo kodekso 191 straipsnyje įtvirtintų veikų dispoziciją patenkančiam autorystės pasisavinimui. Pažymėtina, kad už atlygį įsigyto individualiai parengto rašto darbo pateikimas atsiskaityme už nuplagijuoto rašto darbo pateikimą yra pavojingesnis, kadangi nuplagijavus rašto darbą (ar jo dalį) atsiskaityme studijose tikrajam autoriui sukeltų apčiuopiamą turtingą žalą tik retais išskirtiniais atvejais. Palyginimui, rašto darbų pirkimas yra ypač žalingas reiškinys ir keliantis didesnę pavojų susijusiems teisiniams gėriams, kadangi studijų procese pasitelkiant įprastinį žinių vertinimą jo neįmanoma įrodyti.

Remiantis informacija viešojoje erdvėje, **svetimo darbo pateikimo studijose kaip savo problema** Lietuvoje egzistuoja. Lietuvos studentų sąjungai atlikus aukštųjų mokyklų studentų apklausą, net 12 procentų respondentų nurodė, kad jų fakultete „labai paplitęs“ rašto darbo pirkimas, 16 proc. – kad „labiau paplitęs“⁴². Vilniaus universitetas yra atėmęs iš savo absolvento bakalauro laipsnį nustačius, jog diplomą jam suteiktas po to, kai jis apsigynė ne savo parašytą baigiamąjį darbą⁴³.

Be to, už mokslo kūrinio plagijavimą pagal Administracinių nusižengimų kodekso 123 straipsnį, kuriame numatyta atsakomybė už prekybą rašto darbais, surašyti administracinių nusižengimų protokolus yra įgalioti Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos atstovai (Administracinių nusižengimų kodekso 589 straipsnio 1 dalies 79 punktas). Tačiau šie asmenys nėra įgalioti atlikti teisėsau-gai įprastus veiksmus, kuriais vieninteliais gali būti įmanoma susekti šias veikas, o kadangi prekybą rašto darbais įprastame studijų ir mokslo procese įrodyti gali būti beveik neįmanoma, teisės aktais sudaromos prielaidos jai vykti nebūdžiamai. Šio reiškinio nesuderinamumas su akademinė etika yra neabejotinas, tačiau šiuo metu Lietuvoje nėra numatyta efektyvaus atsakomybės mechanizmo nei už tokiu būdu

Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/news/daily/law/atsako-prokurooras-prekyba-rasto-darbais-ka-bausti-pirkeja-ar-pardaveja.d?id=41750175>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 27 d.).

⁴² Lietuvos studentų sąjungos tyrimas „Akademinio sąžiningumo indeksas 2015“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.ks.lt/wp-content/uploads/2015/06/ASI-tyrimas.pdf>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 26 d.).

⁴³ Delfi žinios „Iš sukčiavusio studento VU atėmė diplomą“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/news/daily/education/is-sukciavusio-studento-vu-ateme-diploma.d?id=72961826>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 27 d.).

įsigyto kūrinio pateikimą kaip savo, nei už prekybą tokiais kūriniais.

V.2. Plagiato šaltinis

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. gegužės 13 d. nutartimi išnagrinėjo baudžiamąją bylą dėl autorystės pasisavinimo, kurioje vienas iš kasaciniame procese keltų klausimų buvo tai, ar šaltinis, nuo kurio buvo nuplagijuotas mokslo kūrinys, laikytinas mokslo kūrinium⁴⁴. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas minėtoje nutartyje nepasisakė, kad tai nėra būtina atsakomybės sąlyga – nutartyje yra išsamiai argumentuota, kodėl šaltinis, nuo kurio buvo plagijuota, yra mokslo kūrinys. Tuo teismas parodė, kad jis vadovaujasi prielaida, jog, pripažįstant asmenį kaltu pagal Baudžiamojo kodekso 191 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikalstamą sudėtį, būtina aplinkybė yra tai, kad buvo nuplagijuotas būtent literatūros, mokslo ar meno kūrinys⁴⁵. Tačiau tokios aplinkybės buvimas savaime nekeičia žalos dydžio, kuri sukeliama su mokslu ir studijomis susijusiems teisiniams gėriams. Vien svetimo mokslo kūrinio dalies pateikimas nuslepiant tikrąjį autorių šiems gėriams nesukelia reikšmingai daugiau žalos, negu kada mokslo kūrinyje yra pasisavinama kito asmens viešojoje paskaitoje, paraiškoje mokslinio tyrimo finansavimui, laiške ar kitaip išsakyta pozicija.

Svarstytina, ar tikrai mažiau pavojingos veikos, kada kaip mokslo kūrinys buvo išleistas darbas, kuris visas ar jo dalys yra parengtos kito autoriaus, arba buvo nuplagijuota nuo teksto, kuris neatitinka mokslo kūrinio požymių. Pripažįstant, kad minėtųjų su mokslu ir studijomis susijusių interesų svarba nėra reikšmingai mažesnė už mokslo darbo autoriaus teisių pažeidimo svarbą, negali būti paneigiamas ir poreikis Baudžiamajame kodekse įtvirtinti specialia norma, kuri numatytų atsakomybę už aptariamą veiką.

V.3. Tyrimų falsifikavimas

Sunkiai išvengiama teisinės atsakomybės už akademinį nesąžiningumą taikymo problema yra tai, kad kartais gali būti sudėtinga identifikuoti ribinius atvejus, kada asmens veiksmai nebelaikomi akademinium nesąžiningumu. Pavyzdžiui, mokslinio tyrimo rezultatų falsifikavimo, iškraipymo atveju gali būti sudėtinga atskirti, kada iškraipymas yra valingas, sąmoningas ir kada taip nutinka dėl autoriaus klaidos, t. y. autoriui įsitikinus, kad jis tinkamai laikosi metodologinių reikalavimų. Nors gali būti

⁴⁴ Ginčas taip pat nagrinėtas Kauno apylinkės teismo 2013 m. balandžio 25 d. nuosprendžiu baudžiamajame byloje Nr. 1-156-634/2013; Kauno apygardos teismo 2013 m. lapkričio 4 d. nutartimi baudžiamajame byloje Nr. 1A-591-478-2013.

⁴⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamajame byloje Nr. 2K-253/2014.

sudėtinga ar net neįmanoma įrodyti, jog mokslinio tyrimo rezultatai buvo netikslūs ne dėl klaidingo autoriaus įsitikinimo, visgi įmanomi atvejai, kada tam apčiuopiamų įrodymų gali pakakti. Tai gali būti žalinga ne tik dėl neigiamo poveikio mokslui ir (ar) studijoms, bet ir dėl potencialaus rėmimosi tyrimo rezultatais visuomenėje. Pavyzdžiui, jeigu remiamasi sufalsifikuotais tyrimo duomenimis sveikatos apsaugoje, tai gali sukelti žalos net žmonių sveikatai. Tikėtina, kad gali susiklostyti atvejai, kada sąmoningą ir valingą tyrimo duomenų falsifikavimo faktą gali būti įmanoma patvirtinti ir rašytiniais įrodymais, patikimais liudytojų parodymais ar ekspertų vertinimais⁴⁶, tačiau, skirtingai negu mokslo darbo plagijavimas, tai nėra kriminalizuota.

V.4. Valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo

Už Baudžiamajame kodekse numatytas korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas yra baudžiami valstybės tarnautojai ir jiems prilyginami asmenys. Keliant klausimą, ar jam prilygintinas dėstytojas, viena iš potencialių abejonių yra, ar vienoda atsakomybė turėtų būti taikoma tiek valstybinės, tiek nevalstybinės aukštosios mokyklos dėstytojui, kadangi jie nevienodai atitinka valstybės tarnautojui prilyginamo asmens kriterijus.

Apskritai sprendžiant, ar aukštosios mokyklos dėstytojas, mokslininkas prilygintinas valstybės tarnautojui, atsižvelgtina į jo vykdomos veiklos pobūdį. Valstybės tarnautojams aptariamų Baudžiamojo kodekso nuostatų kontekste teismų praktikoje taip pat buvo prilyginti advokatai, advokatų padėjėjai⁴⁷, kredito unijos administracijos vadovas, valdybos pirmininkas, skyriaus vadovas⁴⁸, vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo paslaugas teikusios uždarnosios akcinės bendrovės direktorius⁴⁹ ir kt. Privačios uždarnosios akcinės bendrovės vadovas, nors formaliai atitinka Baudžiamojo kodekso 230 straipsnio 3 dalyje nurodytą požymį „turi teisę veikti šio juridinio asmens vardu“, tačiau praktikoje nepripažįstamas valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu⁵⁰.

Specialioji teisėjų kolegija ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetenci-

⁴⁶ Užsienio valstybėse ne kartą buvo neginčijamai konstatuota tokių atvejų: Wikipedia the Free Encyclopedia „Scientific misconduct“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <https://en.wikipedia.org/wiki/Scientific_misconduct#Notable_individual_cases> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 27 d.).

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-290-699/2016.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-319-693/2016.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-548-699/2015.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014.

jos ir administracinio teismo spręsti yra pripažinusi, kad universitetas (taip pat ir jo rektorius) neturi viešojo administravimo įgaliojimų ir nėra viešojo administravimo subjektas⁵¹. Kitose bylose kolegija yra išaiškinusi, kad universiteto vykdoma veikla yra susijusi ne su viešojo ar vidaus administravimo įgaliojimų vykdymu, tačiau su viešųjų paslaugų teikimu⁵².

Pagal Lietuvos Respublikos viešojo administravimo 2 straipsnio 18 dalį viešoji paslauga yra valstybės ar savivaldybių kontroliuojamų juridinių asmenų veikla teikiant asmenims socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka viešąsias paslaugas gali teikti ir kiti asmenys⁵³. Pasak Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, sprendžiant klausimą, ar teiktos paslaugos yra viešosios, būtina įvertinti, ar asmens veikla susijusi su atliktu teisiškai reikšmingų veiksmų, kuriais buvo siekiama užtikrinti viešąjį interesą⁵⁴. Teismas aptariamame kontekste yra išaiškinęs, jog sprendžiant klausimą, ar asmuo Baudžiamojo kodekso 230 straipsnio prasme laikytinas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, nepakanka vien tik tai, kad toks asmuo formaliai atitinka Baudžiamojo kodekso 230 straipsnio 3 dalyje įvardytus požymius – dirba juridiniame asmenyje (kitoje organizacijoje) ar verčiasi profesine veikla ir turi administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šio juridinio asmens (kitos organizacijos) vardu, ar teikia viešąsias paslaugas. Taip pat turi būti nustatyta, kad tokia asmens veikla yra susijusi su viešojo intereso užtikrinimu ir šios veiklos nevykdymas ar netinkamas vykdymas (pvz., piktnaudžiaujant savo padėtimi, viršijant suteiktus įgaliojimus) reikštų viešojo intereso pažeidimą. Viešuoju interesu yra laikytinas teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, atspindintis ir išreiškiantis pamatines visuomenės vertybes, kurias paprastai įtvirtina ir saugo Konstitucija. Kiekvienąkart, kai kyla klausimas, ar tam tikras interesas laikytinas viešuoju, būtina nustatyti aplinkybę, kad, nepatenkinus tam tikro asmens, grupės asmenų intereso, būtų pažeistos esminės šių asmenų teisės ir laisvės, Konstitucijoje įtvirtintos ir jos saugomos vertybės (pvz., asmens teisė į nuosavybę ir jos neliečiamumas, asmens, jo turto apsauga nuo nusikalstamų kėsinių)

⁵¹ Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti 2011 m. vasario 24 d. nutartis byloje Nr. T-XX-17-11.

⁵² Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti 2010 m. vasario 9 d. nutartis byloje Nr. T-8-2010; Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti 2006 m. gegužės 2 d. nutartis byloje Nr. T-XX-37-06.

⁵³ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 1999 m. liepos 9 d., Nr. 60-1945.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017.

ir kitų teisės pažeidimų, asmens teisė į gynybą, teisingą, nešališką procesą)⁵⁵. Taip pat Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad išvada, jog asmuo gali būti prilygintas valstybės tarnautojui, turi būti daroma įvertinus ne tik formalų einamų pareigų atitikimą BK 230 straipsnyje nurodytiems požymiams, bet ir jo padarytų veiksmų reikšmingumą valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams⁵⁶.

Taigi, pagal aptartus kriterijus mokslo ar mokslo ir (ar) studijų įstaigos darbuotojas gali būti pripažįstamas asmeniu, prilyginamu valstybės tarnautojui ir todėl – Baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje įtvirtintose nusikalstamose veikose nurodytu subjektu. Tačiau svarstyтина, ar daugelis nesąžiningumo studijose ir moksle atvejų yra tiek pat pavojingos veikos, kaip ir kitos, kriminalizuotos šiame skyriuje. Tiek valstybinių, tiek nevalstybinių aukštųjų mokyklų darbuotojams įvykdžius analogiškas aptariamą veiką vienodai nukencia su aukštuoju mokslu susiję teisiniai gėriai. Pagrindinis skirtumas jų veikų žaloje gali būti tik tas, kad nevalstybinės aukštosios mokyklos tiek nefinansuojamos valstybės lėšomis kaip valstybinės. Tačiau svarstyтина, kiek šis skirtumas pagrindžia skirtingą atsakomybės taikymą. Tai yra vienas iš potencialių iššūkių būsimoje teisės praktikoje ir, įstatymų leidėjui deramai nepatikslinus savo valios šiuo klausimu, dėl to gali susiklostyti Baudžiamojo kodekso taikymo praktika, kuri neatitiktų konstitucinio nuoseklumo imperatyvo.

IŠVADOS

Lietuvoje baudžiamoji teisinė atsakomybė už akademinį nesąžiningumą gali būti taikoma pagal autorystės pasisavinimą draudžiantį Baudžiamojo kodekso 191 straipsnį už svetimo mokslo darbo autorystės pasisavinimą bei pagal Baudžiamojo kodekso XXXIII skyriuje numatytas nusikalstamas sudėtis, be kita ko, už kyšininkavimą (225 straipsnis), prekybą poveikiu (226 straipsnis) ar papirkimą (227 straipsnis).

Įstatymuose įtvirtinta teisinės atsakomybės už akademinį nesąžiningumą sistema sudaro prielaidas teisei praktikai, kuri neatitiktų iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančio teisės sistemos nuoseklumo imperatyvo. Šią riziką kelia valstybės tarnautojui prilyginamo asmens kategorijos neapibrėžtumas; ji ypač būdinga atsakomybei už kito autoriaus sukurto mokslo kūrinio ir mokslo darbu nelaikomo kūrinio, kuris naudojamas studijų procese vertinant studento gebėjimus, pateikimą

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-319-693/2016; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013.

kaip savo; atsakomybei už kūrinio parengimą ir perdavimą šiam tikslui; atsakomybei už autorystės pasisavinimą publikuojant mokslo darbą, kada autorystė pasisavinta iš mokslo darbu nelaikomo kūrinio; atsakomybei už mokslinių tyrimų duomenų falsifikavimą.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas // Teisės aktų registras, 2015 m. liepos 10 d., Nr. 11216.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000 m. spalio 25 d., Nr. 89-2741.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2000 m. rugsėjo 6 d., Nr. 74-2262.
4. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas // Valstybės žinios, 2009 m. gegužės 12 d., Nr. 54-2140.
5. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios, 1999 m. liepos 9 d., Nr. 60-1945.
6. Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas // Valstybės žinios, 1997 m. liepos 16 d., Nr. 67-1659.
7. Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. rugsėjo 15 d. nutarimu Nr. XI-1583 patvirtinti Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybos nuostatai // Valstybės žinios, 2011 m. rugsėjo 22 d., Nr. 115-5389.
8. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. spalio 4 d. įsakymas Nr. V-747 „Dėl Kasmetinio universitetų ir mokslinių tyrimų institutų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros ir meno veiklos vertinimo reglamento patvirtinimo“ // Teisės aktų registras, 2017 m. spalio 4 d., Nr. 15710.
9. Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2012 m. gruodžio 17 d. nutarimas Nr. VII-126 „Dėl Pranešimų, susijusių su tyrėjų mokslinės veiklos etikos pažeidimais, nagrinėjimo Lietuvos mokslo taryboje tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2012, Nr. 151-7761.
10. Lietuvos mokslo tarybos 2012 m. gegužės 7 d. nutarimu Nr. VII-102 patvirtinti Lietuvos mokslo tarybos mokslinės veiklos etikos principai // Valstybės žinios, 2012 m. gegužės 12 d., Nr. 55-2756.
11. Europos humanitarinio universiteto senato 2015 m. gegužės 27 d. ir tarybos 2015 m. liepos 21 d. patvirtintas Europos humanitarinio universiteto akademinės etikos kodeksas.
12. Kauno technologijos universiteto senato 2012 m. sausio 25 d. nutarimu Nr. V3-S-1 patvirtintas Kauno technologijos universiteto akademinės etikos kodeksas.

13. Vilniaus Gedimino technikos universiteto senato 2015 m. gegužės 5 d. nutarimu Nr. 81-2.5 patvirtintas Vilniaus Gedimino technikos universiteto akademinės etikos kodeksas.
14. Vilniaus universiteto senato komisijos 2006 m. birželio 13 d. patvirtintas Vilniaus universiteto akademinės etikos kodeksas.
15. Vytauto Didžiojo universiteto senato 2011 m. kovo 9 d. nutarimu Nr. 3-7 patvirtintas Vytauto Didžiojo universiteto akademinės etikos kodeksas.
16. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. rugpjūčio 28 d. sprendimas *Fazli Diri prieš Turkiją* byloje, pareiškimo Nr. 4062/07.
17. Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. gegužės 15 d. sprendimas *Orri prieš Norvegiją* byloje, pareiškimo Nr. 31283/04.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. kovo 18 d. nutarimas.
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. gruodžio 22 d. nutarimas.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas.
21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimas.
22. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 5 d. nutarimas.
23. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas.
24. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 13 d. sprendimas.
25. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d. nutarimas.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-319-693/2016.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. spalio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-290-699/2016.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-55-489/2016.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-548-699/2015.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-551-611/2015.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gruodžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-566/2014.

33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. gegužės 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-253/2014.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-89/2014.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013.
36. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-588-438/2017.
37. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. liepos 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-590-525/2017.
38. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. vasario 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-32-822/2017.
39. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gruodžio 12 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2957-520/2016.
40. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. rugpjūčio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-384-662/2016.
41. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. liepos 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eAS-896-520/2015.
42. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. kovo 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-459-556/2015.
43. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. vasario 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS-499-624/2015.
44. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. liepos 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵⁶-1334/2013.
45. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. lapkričio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁵²-2377/2012.
46. Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti 2011 m. liepos 4 d. nutartis byloje Nr. T-30-2011.
47. Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti 2011 m. vasario 24 d. nutartis byloje Nr. T-XX-17-11.
48. Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti 2010 m. vasario 9 d. nutartis byloje Nr. T-8-2010.
49. Specialiosios teisėjų kolegijos ginčams dėl teisingumo tarp bendrosios kompetencijos ir administracinio teismo spręsti 2006 m. gegužės 2 d. nutartis byloje Nr. T-XX-37-06.

50. Lietuvos apeliacinio teismo 2016 m. balandžio 1 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-96-150/2016.
51. Lietuvos apeliacinio teismo 2015 m. birželio 10 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-422-197/2015.
52. Kauno apygardos teismo 2015 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-27-555/2015.
53. Kauno apygardos teismo 2013 m. lapkričio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-591-478-2013.
54. Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-577-730/2015.
55. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. sausio 28 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-66-651/2015.
56. Kauno miesto apylinkės teismo 2014 m. balandžio 10 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-2558-773/2014.
57. Kauno miesto apylinkės teismo 2013 m. balandžio 25 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-156-634/2013.
58. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2014 m. gruodžio 16 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-9759-512/2014.
59. Europos Komisijos 2005 m. kovo 11 d. rekomendacija (2005/251/EB) „Dėl Europos mokslininkų chartijos ir dėl Mokslininkų priėmimo į darbą elgesio kodekso“ patvirtinta Europos mokslininkų chartija.
60. *Bikulčiūtė R.* Akademinio nesąžiningumo problema aukštajame moksle: užsienio patirtis sprendimams Lietuvoje. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013.
61. *Mizaras V.* Autorių teisė. II tomas. Vilnius: Justitia, 2009.
62. 15min „Plagijavimu apkaltintas P. Baršauskas traukiasi iš KTU rektoriaus pareigų“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/plagijavimu-apkaltintas-p-barsauskas-traukiasi-is-ktu-rektoriaus-pareigu-56-865814>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 26 d.).
63. Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus 2015 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. V-16 patvirtintos Mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksų priėmimo, įgyvendinimo ir priežiūros rekomendacijos (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.etika.gov.lt/wp-content/uploads/2015/04/Rekomendacijos.pdf>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 27 d.).
64. Delfi žinios „Atsako prokuroras. Prekyba rašto darbais. Ką bausti: pirkėją ar pardavėją?“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/news/daily/law/atsako-pro>>

kuroras-prekyba-rasto-darbais-ka-bausti-pirkeja-ar-pardaveja.d?id=41750175> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 27 d.).

65. Delfi žinios „Iš sukčiavusio studento VU atėmė diplomą“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/news/daily/education/is-sukciavusio-studento-vu-ateme-diploma.d?id=72961826>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 27 d.).
66. Lietuvos Respublikos akademinės etikos kontrolierius. Apklausa apie mokslo ir studijų institucijose nustatytus akademinės etikos ir procedūrų pažeidimus (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.etika.gov.lt/wp-content/uploads/2016/02/Tyrimas-del-2015-m.-MSI-pazeidimu-statistiniu-duomenu.pdf>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 26 d.).
67. Lietuvos studentų sąjungos tyrimas „Akademinio sąžiningumo indeksas 2015“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <<http://www.lss.lt/wp-content/uploads/2015/06/ASI-tyrimas.pdf>> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 26 d.).
68. Wikipedia the Free Encyclopedia „Scientific misconduct“ (interaktyvus). Prieiga per internetą: <https://en.wikipedia.org/wiki/Scientific_misconduct#Notable_individual_cases> (žiūrėta 2017 m. lapkričio 27 d.).

Dr. Johanas BALTRIMAS
Law Institute of Lithuania

LIABILITY FOR VIOLATIONS OF ACADEMIC ETHICS

Summary

Academic ethics is a vital pillar of a successful expansion of human knowledge. Although it is in nature a moral system, some cases of academic dishonesty constitute basis for legal liability. Empirical data suggests, that violations of academic ethics is a relevant issue in Lithuania, for example, in surveys two fifths of students agree, that plagiarism is occurring in their respective, faculties and almost a third of students analogically agree about paper mills.

This paper presents an attempt to evaluate, whether system of legal liability for violations of academic ethics in Lithuania meets the constitutional requirement for law to be consistent. This includes a review of general character of academic ethics in Lithuania, resulting in a classification of possible violations. Afterwards analysis of legal rules (in public law), which prescribe legal liability for these violations, is conducted and the final stage is the evaluation of their consistency. The paper is focused on legal liability according to criminal law and disciplinary procedures, which can be subject to judicial review. The former mainly include plagiarism and crimes of corruption (e. g., bribery) and the latter form of liability can be applied for almost all sorts of academic dishonesty.

Research led to a conclusion, that legal regulations constitute prerequisites for legal practice, which contradicts the constitutional requirement of consistency. This means an application of legal sanctions for some violations, while similarly or more harmful violations are ignored. Such risk is increased by an uncertain definition of liable persons for the analysed crimes; inconsistency can be found in sanctions for selling and buying scholarly/scientific publications from so called “ghost writers”; for plagiarism, when the original source does not meet the requirements for a scholarly/scientific publication; and for falsifying results of a research.